

# Az elkötelezettség változatai

BÉRES ATTILA: HOLNAP VAN MÁR — BARI KÁROLY: ELFELEJTETT TÜZEK  
SZALAI CSABA: TŰZVIGYÁZÓ

Egyre gyakrabban jelennek meg mostanában a „fiatal költészet” (az utóbbi fél vagy egy évtizedben indulók líráját) elemző, értékelő, tipologizáló írások, s nem ritkán már a második kötet anyaga szembeesíthető a korábban kialakított véleményekkel. Ezúttal két második és egy első kötetes költő „közéleti töltésű” lírája adott alkalmat arra, hogy a kritikus az elkötelezettségen, a korszerű költői magatartás módozatain, zsákutcába jutott kísérleteken és biztató megvalósulásokon töprengjen.

Néhány hónappal ezelőtt Kis Pintér Imre egy gyakori és fájdalmas jelenségre, „a valós tehetségek kifulladására, az ihletellen, elszürkülő második kötetek sorára figyelmeztetett (Alföld, 1974. 4. sz.). Béres Attila legújabb, *Holnap van már* (Magvető, 1974.) című könyve is erre az aggasztó jelenségre példa. Az első kötet (*Beüzetés a paradicsomba*, 1970.) egy nemzedék helyzetét, sajátos, eredeti életlátását mutatta. A versteremtő élmények persze még nem voltak elegendők ahhoz, hogy a költő egyetemes, általános érvényű kérdésekről tudjon vallani, a biztató indulás tényét azonban mindez akkor még nem homályosította; „el kellene indulni valamerre, / mielőtt arcomra igazi ráncok száradnának” — írta annak idején Béres Attila. Ma is ez az őszinte vágy él benne. A közösség ügyeivel akar azonosulni, mégis, valamilyen oknál fogva, magányra ítéltetett. „Én — rájöttem már nem egyszer — / csak magam vagyok. / Nem sors ez, és nem vállalás, / talán csak állapot.”; „Kiáltanék de hangom / visszahullna...”; „alig hallom, mit énekelek”; „Szépreményű albérlői vagyunk / e voltaképp-miénk világnak”; „Tétován állok / Kívülhagyott kisleány ácsorognak így”. — A magány, a kívülmaradás, a kirekesztettség versbéli kifejeződéseit sorolhatnánk tovább, de az idézett sorok bőségesen elengedők a kötet egyébként bíráló alaphangjának érzékeltetésére.

Hogy mit bírál, mi ellen lázad Béres Attila, már első kötete alapján világosan láttuk. E magatartás, hangulat, állapot okára — a mindennapok forradalmisága kapcsán — Király István is figyelmeztetett. Egy „oly töprengő, elmélyült, tiszta, becsületes hangú fiatal költő, mint Béres Attila — írja Király —, feladat nélkülinek véelve önmagát... a forradalomra hiába vágyó élet mérlegét” vonja meg. Béres új kötetében tematikai újdonságra alig van példa. A *Legalább* című versben megfogalmazott program valójában nem a világkép gazdagodását jelenti. Nem a közelebbi, de elérhetőbb feladat vállalása ez az első kötet itt-ott látványos forradalomvárása helyett, hanem a kívülmaradás, a magány kényszerhelyzetébe való bele-törődés. És a költő mintha belemerevedett volna ebbe az állapotba! Közéletisége, melynek őszinteségéhez és tisztaságához nem férhet kétség, kissé furcsa képződmény lett így. Ez a közéletiség a sziget képzetét asszociálja, a szigetét, hová bármelyik pillanatban vissza lehet vonulni, ahol éppenséggel forradalomra is lehet várni, s ahonnan veszélytelenül lehet ironizálni mindenben.

Béres nagyon jól tudja, hogyan nem lehet (nem szabad) verset írni. De most még — nem ritkán — görcsösen figyel arra, hogy a „költészet gyöngyös köntösében” ne a semmi mutatkozzon. Az új kötetben még föltűnőbb a megformálás korábban is tapasztalt bizonytalansága. Az ötletesség, játékoság igazi nyelvi erő nélkül vajmi keveset ér. A már-már végzetesen összegubancolódozó, minimális sűrítéssel sem fegyelmezett versmondatok akarva-akaratlanul prózaisághoz, költőietlen közlésmódhoz vezetnek. Többértelműség, jelentéstöbblet nélküli (talán már nem is költői) nyelv ez. Itt szinte minden azt jelenti, amit elsőölegesen jelent.

*Bari Károly* második kötetében, az *Elfelejtett tüzekben* (Szépirodalmi, 1973.) — Béressel ellentétben — éppen a lenyűgöző élmény- és képgazdagságra kell figyel-

nünk. A lírikusi magatartásban viszont mindkét költőnél azonos gyökerű, bár más jellegű veszélyek látszanak. Bari lírája is alapjában közösségi funkciójú, ő se akar személytelenségbe burkolózni, a hit nála is központi jelentőségű. A nagy szavaknak őszinte indulatokból van fedezetük. „Jelszavak oszlopaihoz kötözve a lét; / igaz ének legyen halálos menedékem” — mondja, miközben a fölvet (vagy rákényszerített?) szereppel, az elkötelezettség, a küldetéstudat gyötrelmeivel is viaskodik. Nem az életforma túlzásaira, extravaganciáira gondolunk most, hanem arra a nyomasztóan nagy földatra, mely századunkban egy népével felelősséget vállaló fiatalemberre nehezdedhet. Ez a költészet nem „lírai pastiche”, miként Lengyel Balázs állítja. Hiszen lehet-e utánzónak minősíteni azt a költőt, aki ezeket a sorokat írja le: „nagy üzenetet viszek: aranypecsétes levelet címezett a Mindenségnek szívében / egy nép!” Utánzat-e vajon a hívó, segélykérő, nem mindennapi cselekedet végrehajtására törfő pogány magyar táltos figurájának nem funkciótlán formai, hanem lényeges tartalmi meggondoláson alapuló megidézése? (Ld. *Sámánsírás* című ciklus.) Igaz, Bari lírája néha föltűnő megegyezéseket mutat: „versben élek: önveszejtve, védtelenül, mint a kard”. — Ez a sor a Nagy László-i „versben bujdosást” juttatja eszünkbe, s a *Seb a cédruson* gyönyörű képe („piramisfal téglavörös lejtő / mértanában gyötrődik a május”) is valamilyen „összefüggésben” lehet Bari soraival: „szóljon, ki sikollyal akarja keríteni / a torkokat, s vércirádás tükrök / elé állítaná a májst...”

Az Elfelejtett tüzek szigorúan megrostált anyaga (mindössze huszonkét verset tartalmaz a kötet) bizonyára az utóbbi évek termésének, a *Holtak arca fölé* óta írt verseknek legjava. A kötet bírálói tulajdonképpen azt a módszert javasolják a költőnek, amit a kiadó tartott szem előtt. Ennek a lírának most a megtisztulásra van legnagyobb szüksége: a hordalékanyag kiválasztására, a versszerkesztési fogytékosságok eltüntetésére. — Máskülönben Barit már régen megajándékoztuk a „bizalom rézkrajcárjaival”.

*Szalai Csaba Tűzvigyázó* címmel megjelent kötete (Magvető, 1974.) kiemelkedik az utóbbi évek első kötetei közül. A versekből egy alapvetően közösségi igény, a nyomot hagyni a világban szép emberi igazsága sugárzik. „Mert tűznek lenni kell, / mert úgy süt a hideg, / kehes lángot vigyázok / kifázott emberek” — írja egy helyen. Szalai Csaba verseivel szolgálni akar, egész „eltanítóskodott fiatalságát” is szolgálatnak szánta. Már harmincéves is elmúlt, az *Elérhetetlen föld* című antológia költőinél is később jelentkezik. Pedig egyben-másban (költői magatartásban mindenképpen) velük rokonítható. Veres Péter, Sinka nevének említése itt a folytatható, megújítható írói-emberi örökségét jelzi (*Veres Péter halott, Nem szólt érted*).

Szalai Csaba nem tartozik a modern költészet új útjait próbálgatók közé. A hagyományhoz való ragaszkodás nála fegyelemre, világos beszédre szoktató jó iskola. Tiszta élménylírát ez, melyben a költői élmény forrása szinte bármi lehet. „Talp csikordul, nékem rím az is, / verset lehelek abba is” — írja. S valóban, a kötetben alig akad műveltségélményből írt vers. Szalai líráját a mélyen, egész emberséggel átélt események, tapasztalatok hitelesítik. Az olvasottság, az intellektus fontosságát, a költői erőt szüntelenül tudatosá tevő alkotói folyamatot nem lehet majd szem elől téveszteni ezután. A versekben itt-ott még a Nyugat-lírikusokra emlékeztető szépségkultusz pompázik, de a kiegyensúlyozott, harmónikus forma mögött már egy nem mindennapi zaklatottság, cselekvésvágy, tenni akarás készül kitörni. *A Magyarországból valahonnét...* című, szociográfiai fehér foltokról tudósító ciklus élményanyagától, s Szalai Csaba tehetségétől még sokat várhatunk.

OLASZ SÁNDOR